

human rights violations. In this regard, there is an urgent need to take into account the recommendations of the WHO and implement the recommendations for the full implementation of the right to access to abortion, in order to ensure respect for human rights in all states.

It was found that it is necessary to urgently create an environment that will ensure a person's access to a high-quality abortion; providing accessible, reliable and accurate information about abortion; a favorable, universally accessible and well-functioning health care system; respect for human rights, including the legal and political framework for implementation.

It has been established that the following legislative and political measures are appropriate to improve access to abortion care: full decriminalization of abortion; access to medical abortion to increase universal access to abortion care; repealing laws and by-laws restricting abortion for reasons that prohibit late-term abortions and require mandatory waiting periods; the possibility of termination of pregnancy at the request of a woman, girl or other pregnant person without the permission of another person, body or institution; repealing provisions that limit who can provide and perform abortions that are contrary to WHO recommendations; protecting access to abortion from restrictions imposed by aspects of conscience.

Keywords: constitutional and legal regulation, reproductive rights, guarantees of the realization of rights, the right to abortion, artificial termination of pregnancy, legal regulation, reproductive autonomy.

DOI: 10.33766/2786-9156.106.1.29-39

УДК : 341.231.14-053.2:343.12]:355.01(470:477)

*Маланчук Т. В., кандидатка юридичних наук, старша викладачка
кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства
Сумського державного університету (м. Суми, Україна)*

e-mail: t.malanchuk@uabs.sumdu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4583-8838>

ЗАХИСТ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ З ПОГЛЯДУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття присвячена аналізу проблем та викликів, які виникають для дітей війни в Україні, з погляду міжнародного та національного права. Зазначено, що діти, опинившись серед воєнного конфлікту, стикаються з безпрецедентними труднощами та порушеннями прав людини і є особливо вразливою групою в цьому контексті. Наведено перелік основних міжнародно-правових актів, що є основою для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту. Зосереджено увагу на найбільш широко визнаному у світі інструменті щодо прав дитини – Конвенції про права дитини. Акцентовано, що ні статус біженця чи шукача притулку, особи без громадянства, громадянина невизнаної країни тощо жодним чином не може обмежувати основні права дитини. Відмічено, що національне законодавство є важливою частиною правової системи, покликаної захистити дітей у зонах конфлікту. Зазначено, що першим обов'язком, який Конвенція ООН покладає на державу, є турбота про викрадених дітей, оскільки

така шкода є багатовимірною та продовжується щохвилини, допоки вони все ще утримуються як заручники. Акцентовано увагу на тому, що депортація є одним із тяжких злочинів проти людяності, який вчиняється в ході війни в Україні. Російська федерація систематично обстрілює школи, дитсадки та інші будівлі, які є цивільними об'єктами для обслуговування дітей. Через це діти та молодь позбавляються повної та належної реалізації свого права на гідну освіту. Використано офіційні матеріали, які свідчать про примусове рекрутування та використання дітей у військових діях. Наголошено, що діти війни в Україні стають жертвами несправедливості та порушення прав людини, тому необхідно докладати спільних зусиль для захисту прав дітей в умовах війни, проводити подальші наукові дослідження щодо необхідності дотримання міжнародних стандартів та сприяти відновленню прав дітей в умовах війни.

Ключові слова: права людини, права дитини, російська агресія, депортація, примусове рекрутування, війна, міжнародне право.

Постановка проблеми. Повага до прав людини починається зі ставлення суспільства до своїх дітей, оскільки діти є фізично та психологічно вразливими й слабкими і потребують особливої уваги.

Забезпечення найкращих інтересів та реалізації прав дитини є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом будь-якої правової держави. На жаль, сьогодні діти живуть у світі, де їхні права систематично ігноруються та порушуються. Особливо це стосується сотень тисяч дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, що позбавило їх батьківської опіки, обірвало їхні життя та грубо порушило звичайні людські права.

Україна, яка останнім часом стала ареною конфлікту, стикається з невизначеністю та покладеними на неї випробуваннями. Особливо вразливою групою в цьому контексті є діти, які стикаються з безпрецедентними труднощами та порушеннями прав людини внаслідок воєнного конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши сучасні дослідження і публікації у сфері захисту прав людини, маємо зазначити, що сутності, змісту, проблемам функціонування механізму захисту прав людини приділяється досить багато уваги як у вітчизняній науці, так і на світовому рівні. Серед авторів, які останніми роками здійснювали дослідження в цій сфері, є такі: С. Мельничук (дослідження сутності механізму захисту прав людини і громадянина, 2023), В. Березняк та А. Демичева (права людини в умовах широкомасштабного збройного конфлікту в Україні, 2023), І. Корж (право дитини на безпечне життя в умовах воєнного конфлікту, 2022), В. Бєлевцева (правові засади міжнародного захисту прав дитини під час збройного конфлікту, 2022), В. Стещенко (правовий захист прав дітей та підлітків, 2019) та багато інших. Здійсненими дослідженнями було започатковано розв'язання вказаної вище проблеми, але існує багато частин загальної проблеми, які потребують подальшого дослідження та належного розв'язання, з огляду на систематичне порушення прав дитини, особливо в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну.

Формулювання цілей. Метою статті є виявлення проблем у виконанні зобов'язань, які покладаються на державу, її органи та установи щодо захисту прав дітей під час війни в Україні, як частини загальної проблеми захисту прав людини в умовах збройного конфлікту, а також формулювання пропозицій щодо можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. «Через російську агресію порушені абсолютно всі права українських дітей», – на цьому наголошує радниця –уповноважена Президента з прав дитини Дар'я Герасимчук [1]

Досить важко говорити про права дітей після жажів, які сталися в Україні з початку військової агресії сусідньої держави, починаючи з 2014 року. Тисячі дітей пережили неперевершені жахи та жорстокість, були викрадені, виврані зі своїх домівок і родин та досі перебувають у полоні, не маючи жодної інформації про долю своїх рідних та близьких. Усе це є військовими злочинами та серйозним порушенням норм міжнародного права.

Серед основних міжнародно-правових актів, що є основою для захисту дітей у ситуаціях збройного конфлікту, виокремлюють:

- Конвенцію ООН про права дитини;
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах;
- Женевські конвенції про захист жертв війни;
- Додаткові протоколи до Женевських конвенцій;
- Конвенцію про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці;
- Римський статут Міжнародного кримінального суду та низку Резолюцій Ради Безпеки ООН.

Найбільш широко визнаним у світі інструментом захисту прав людини щодо прав дитини є Конвенція про права дитини. Конвенція об'єднує в одному документі всі види прав дитини – громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні [2] Зважаючи на зміст конвенції, вважаємо за необхідне виокремити декілька принципів, які включають права дитини, з одного боку, і обов'язки держави щодо них, з іншого:

1. Принцип рівності – діти не можуть бути дискриміновані за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин.

2. Принцип першочергового забезпечення інтересів дитини – потреби дітей та їх благополуччя є першочерговими і понад усе.

3. Принцип забезпечення права на життя і розвиток – передбачає, що кожна дитина має невід'ємне право на життя із зобов'язанням держав-учасниць забезпечити запобігання будь-якій ситуації, яка спричиняє смерть дитини та обіцянкою забезпечити мінімальні умови життя.

4. Принцип свободи від всіх форм насильства – захист дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образ чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації.

5. Принцип захисту дітей від шкідливих наслідків їх незаконного переміщення через міжнародні кордони або незаконного утримування – передбачає право дитини та її батьків залишати будь-яку країну, включаючи власну, і повертатися в свою країну та зобов'язання держав-учасниць вживати заходів для боротьби з незаконним переміщенням і неповерненням дітей із-за кордону.

6. Принцип правового захисту дітей – належний правовий захист дитини як до, так і після народження.

«Діти користуються особливою повагою, і їм забезпечується захист від будь-якого роду непристойних посягань. Сторони, що перебувають у конфлікті, забезпечують захист і допомогу, які їм потрібні, з огляду на їх вік або з будь-якої іншої причини», – про це йдеться в статті 77 Протоколу 1 до Женевських конвенцій «Про захист жертв міжнародних збройних конфліктів» [3]. Цей важливий принцип також встановлено статтею 38 Конвенції ООН про права дитини: «Держави-учасниці зобов'язуються поважати та забезпечувати дотримання норм міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до дітей у збройному конфлікті» [2]. З погляду міжнародного права суб'єктом, тобто носієм цього права, є дитина. При тому ні статус біженця чи шукача притулку, особи без громадянства, громадянина невизнаної країни тощо, жодним чином не може обмежувати основні права дитини.

Національне законодавство є важливою частиною правової системи, покликаної захистити дітей у зонах конфлікту. Закон України «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і встановлює основні засади державної політики в цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини. У цьому Законі термін «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів», – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні» [4] Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 268. Цей Порядок визначає механізм надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів [5].

Повертаючись до положень Конвенції про права дитини (далі – Конвенція), можемо визначити, які зобов'язання покладаються на державу, її органи та установи щодо захисту прав дітей під час війни. Обговоримо деякі з них.

1. Негайне повернення викрадених дітей, турбота про їхню безпеку та недопущення передачі третім особам. Першим обов'язком, який Конвенція ООН покладає на державу, є турбота про викрадених дітей, оскільки така шкода є багатовимірною та продовжується щохвилини, допоки вони все ще утримуються

як заручники. Серед статей Конвенції, які кореспондують цей обов'язок, можемо виділити такі: стаття 6 Конвенції – право на життя, виживання та розвиток; статті 8, 9 та 10, які визначають правовий зв'язок між дітьми та їхніми батьками й можливість розлучати їх лише з міркувань благополуччя дитини; стаття 11 – заборона незаконного переміщення дітей до інших країн; стаття 19 – право на захист від шкоди та жорстокого поводження; стаття 36 – заборона експлуатації дітей, стаття 37 – захист від катувань і жорстокого поводження, стаття 38 – повага до гуманітарного права та законів війни [2].

Існує серйозна, накопичувальна та незворотня шкода, яка може бути завдана дітям, утримуваним у полоні, чи які були вивезені з їхніх домівок насильницьким способом. Держава має надати пріоритет звільненню викрадених дітей, щоб запобігти подальшому завданню їм шкоди та забезпечити негайний початок процесів реабілітації.

Примусове переміщення є одним із тяжких злочинів проти людяності, який вчиняє російська федерація (далі – рф) в ході війни в Україні. На порталі «Діти війни» станом на 08.03.2024 зафіксована цифра у 19 546 депортованих дітей. Водночас, за даними з відкритих джерел, озвучуваних рф, це більш ніж 700 тисяч дітей. Повернені наразі лише 388 [6]. До того ж переміщення цивільних осіб не є виправданим або законним із гуманітарних міркувань, якщо гуманітарна криза, що спричинила переміщення, є результатом незаконної діяльності окупаційної влади [7, с. 27]. Відповідно до статті 30-1 Закону України «Про охорону дитинства», держава вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон [4].

В Україні розроблено комплексний стратегічний план дій «Bring Kids Back UA», ініційований Президентом України, що об'єднує зусилля українського уряду, країн-партнерів та міжнародних організацій для повернення дітей, які були насильно депортовані з України [8].

2. Захист дітей від ворожих дій в рамках війни. ООН зобов'язує держави-члени приділяти першочергову увагу захисту всіх дітей від шкоди, яка є частиною війни. Це зобов'язання в основному випливає з положень Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (благополуччя дитини як першочергове питання; життя, виживання та розвиток; захист від шкоди та жорстокого поводження). Отже, держава повинна забезпечити, щоб діти могли перебувати в захищених місцях, до яких можна швидко дістатися в будь-який час доби. Цей обов'язок також породжує активне зобов'язання негайно будувати охоронні споруди в місцях, де вони відсутні чи їх недостатньо. У разі необхідності держава має забезпечити евакуацію населених пунктів із лінії зіткнення, щоб забезпечити безпеку дітей та родин. На виконання вимог Закону України «Про охорону дитинства» місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають першочергово проводити відселення дітей, які опинилися чи

можуть опинитися в зоні воєнних дій чи збройних конфліктів, до безпечних районів. Відселення дітей проводиться разом із батьками, законними представниками або, за їхньою згодою, без супроводження чи з іншими особами [4].

Вимушене переміщення впливає на життя дітей: їх розвиток, психологію, освіту, здоров'я, особливі потреби. Діти піддаються підвищеному ризику пост-травматичних симптомів. Як слушно зазначає П. Пархоменко, використання лише правових механізмів є недостатнім для захисту прав дитини. Це вимагає від правозастосувача «спеціальних» знань або досвіду щодо особливостей дитячої психіки, впливу процесу виховання та можливостей адаптації дитини в певних умовах тощо [9, с. 9]. Держава зобов'язана виділяти ресурси, щоб дозволити лікувальним командам, які пройшли відповідне навчання, надавати допомогу всім тим дітям, які потребують лікування та психічної реабілітації.

3. Забезпечення безперервності в освіті з урахуванням загроз, що виникли внаслідок війни. Статті 28 і 29 Конвенції встановлюють обов'язок держави забезпечити всім дітям адекватну та доступну освіту. З цих положень випливає зобов'язання держави забезпечити доступну, якісну, безпечну та інклюзивну освіту під час війни для всіх дітей, і особливо для дітей, яких евакуйовано зі своїх домів та які зазнали травм.

У 2019 році Україна приєдналася до Декларації про безпеку шкіл (Safe Schools Declaration), у якій наголошується на важливості продовження освіти під час збройного конфлікту та захисті навчальних закладів від військового використання [10]. Основний меседж цього документу – належним чином організована освітня система може допомогти захистити дітей і молодь від смерті, травм та експлуатації. Положення Декларації ще не імplementовані в українське законодавство, проте в серпні 2021 року Кабінет Міністрів затвердив план заходів щодо її реалізації. Серед поставлених завдань – забезпечення безперервності навчання, запровадження моніторингу нападів на заклади освіти, їх захист від нападів та відновлення в разі пошкодження [11].

Стаття 52 Протоколу 1 Женевської конвенції «Про захист жертв міжнародних збройних конфліктів» передбачає, що цивільні об'єкти не можуть бути об'єктами нападу чи насильства. При цьому фіксується: «У разі плутанини щодо того, чи об'єкт зазвичай призначений для цивільних цілей, наприклад, місце відправлення культу, житловий будинок чи інша будівля або школа, такий об'єкт буде вважатися таким, що використовується для цивільних цілей» [3]. Але РФ систематично обстрілює школи, дитсадки та інші будівлі, які також є цивільними об'єктами для обслуговування дітей. Через це діти та молодь позбавляються повної та належної реалізації свого права на гідну освіту.

4. Забезпечення публікації зрозумілої, адаптованої та доступної для всіх дітей інформації. Стаття 17 Конвенції встановлює, що держави-учасниці мають сприяти розробці належних принципів захисту дитини від інформації і матеріалів, що завдають шкоди її благополуччю. Це положення разом із положеннями, що стосуються прав дітей на захист від шкоди, на нормальний розвиток, психічне та фізичне здоров'я, покладають на державні органи обов'язок забезпечити передачу інформації про події війни в спосіб, адаптований для дітей та

молоді різного віку. Державні органи влади повинні сприяти педагогічним працівникам, батькам і самим дітям у пошуку інструментів для захисту дитячої психіки на реагування на травматичні сцени та скеровувати їх до усвідомленого вибору джерел інформації. У відповідних випадках слід запобігати впливу на дітей шкідливого для їх психічного здоров'я вмісту. Але співвідношення між бажанням захистити дітей і молодь від травматичних фактів та їхнім правом знати, розуміти та формулювати позицію на основі достовірної й чіткої інформації повинно бути адекватним. Баланс залежить, серед іншого, від віку та наявності поруч дорослих людей, які можуть пояснити та підтримати.

5. Примусове рекрутування та використання дітей у військових діях. Інше серйозне питання, яке виникає під час війни, – примусове рекрутування та використання дітей у воєнних діях. Це протирічить міжнародним стандартам, адже, згідно з Додатковим протоколом до Женевських конвенцій, «сторони, що перебувають у конфлікті, вживають усіх практично можливих заходів для того, щоб діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях...» [3]. Проте, погоджуємося з В. Белевцевою, що протокол не захищає дітей від непрямой участі в бойових діях, що є не менш небезпечним [12, с. 11-17]. Відповідно до статті 30 Закону України «Про охорону дитинства», участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей із метою використання у збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, залучення та/або втягування дітей до не передбачених законами України воєнізованих чи збройних формувань, пропаганда війни забороняються. Держава повинна вживати всіх можливих заходів для запобігання вербуванню та використанню дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, виявлення завербованих дітей та звільнення їх від військової служби [4].

Однак, за повідомленнями уповноваженого Верховної Ради з прав людини Дмитра Лубінця, з території РФ вербують українських дітей та змушують їх, наприклад, повідомляти про фейкові замінування шкіл та інших закладів. У тимчасово окупованому Криму виник навчально-методичний центр військово-патріотичного виховання українських дітей, де підлітки навчаються основ військової служби. У Луганській області російські загарбники почали мобілізувати студентів денної форми навчання і відкривають центри підготовки підлітків для фронту. Усі ці дії є військовими злочинами [13].

Висновки. Підсумовуючи викладене, можемо зазначити, що зобов'язання, які покладаються на державу, її органи та установи щодо захисту прав дітей під час війни, виконуються не в повному обсязі. Діти війни в Україні стають жертвами несправедливості та порушення прав людини. Цілком погоджуємося з С. Мельничук, що сам механізм правового регулювання не є достатнім елементом механізму захисту прав людини і громадянина в сучасний період, тому що сама фіксація поведінки в нормі не передбачає безпосередню її дію. Насамперед потрібно, щоб нормативні акти опосередковували можливість їх реалізації [14,

с. 27]. Беззаперечно, держава в особі уповноважених органів певною мірою намагається виконувати зобов'язання щодо захисту прав дітей у реаліях сьогодення. Про конкретні кроки у цьому напрямку нами зазначено в основній частині дослідження. Але, на наш погляд, сам механізм реалізації певних норм, програм та заходів, спрямованих на захист прав людини, в тому числі прав дитини, залежить багато в чому від рівня комунікації з населенням. Вважаємо, що першочергово – це відповідальність місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які повинні здійснювати безперервну та ефективну комунікацію з жителями громад, вживати невідкладних заходів для забезпечення захисту прав дітей, надання гуманітарної допомоги та відновлення освітніх і соціальних структур. Тому необхідно в кожній громаді створювати офіційні канали комунікації в соціальних мережах, активно взаємодіяти з засобами масової інформації, щоб своєчасно інформувати населення про права людини та заходи щодо їх захисту. Також має бути налагоджена постійна взаємодія між місцевими органами влади та керівництвом навчальних та позанавчальних закладів з питань створення безпечних умов для дітей та проведення роз'яснювальних заходів серед батьків. Важливу роль може відігравати також надання безоплатної правової допомоги, зокрема через університетські юридичні клініки, які мають активно поширювати інформацію щодо своєї діяльності. Тільки через спільні зусилля можна створити умови для того, щоб діти відчували себе захищеними та мали можливість розвиватися в безпечному оточенні, незважаючи на труднощі воєнного часу. Таким чином, на прикладі українських дітей стало зрозуміло, що у світі немає єдиної глобальної системи безпеки дітей. Про це зазначила уповноважена Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації Дар'я Герасимчук [15]. Тому необхідно докласти спільних зусиль для захисту прав дітей в умовах війни, проводити подальші наукові дослідження щодо проблем забезпечення прав людини загалом і прав дитини зокрема, щоб привернути увагу до необхідності дотримання міжнародних стандартів та сприяння відновленню прав дітей в умовах війни.

Використані джерела:

1. Герасимчук Д. Через російську агресію порушені абсолютно всі права українських дітей. *Укрінформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3715651-prava-ditej-pid-cas-vijni.html>
2. Конвенція про права дитини : Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 20.11.1989 р. : станом на 16.11.2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. (дата звернення: 25.04. 2024)
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (укр/рос) : Протокол Організації Об'єднаних Націй від 08.06.1977 р. : станом на 8 груд. 2005 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text. (дата звернення: 25.04. 2024)
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III, із змін. та доп. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>. (дата звернення: 25.04.2024)
5. Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 р. № 268, із

змін. та доп. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 25.04. 2024)

6. Діти війни : вебсайт. URL : <https://childrenofwar.gov.ua>

7. Березняк В. С., Демичева А. В. Права людини в умовах широкомасштабного збройного конфлікту в Україні : аналітичний огляд. Дніпро: ДДУВС, 2023. 38 с. URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/11491/1/%D1%83.pdf>

8. Bring Kids Back UA : вебсайт. URL : <https://www.bringkidsback.org.ua/about>

9. Пархоменко П. І. Діяльність Комітету ООН з прав дитини : практичний посібник. Чернігів : Громадська організація «МАРТ», 2021. 91 с. URL : [Діяльність-Комітету-ООН.pdf \(mart-ngo.org.ua\)](https://mart-ngo.org.ua/DOH.pdf)

10. Safe Schools Declaration. *Global Coalition to Protect Education from Attack*. URL : https://protectingeducation.org/wp-content/uploads/documents/documents_safe_schools_declaration-final.pdf

11. План заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл : розпорядження Кабінет Міністрів України від 04.08.2021 р. № 898-р п. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2021-%D1%80#Text>. (дата звернення: 25.04. 2024)

12. Белєвцева В. Правові засади міжнародного захисту прав дитини під час збройного конфлікту. *Захист прав дітей в умовах війни* : збірник матеріалів круглого столу до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, 17 травня 2022 р. Вінниця, 2022. С. 10-17.

13. Росіяни вербують українських дітей та змушують їх повідомляти про «мінування». *Слово і діло* : аналітичний портал. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/11/новина/suspilstvo/rosiyany-verbuyut-ukrayinskyx-ditej-ta-zmushuyut-yix-povidomyaty-pro-minuvannya-ombudsmen>

14. Мельничук С. М. Механізм захисту прав людини і громадянина: проблеми функціонування. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка*. 2023. № 4. С. 24–34. DOI : <https://doi.org/10.33766/2786-9156.104.24-34>

15. Депортовані українці у так званих «пунктах тимчасових розміщень» – місце перебування чи нові табори? *Українформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3778720-deportovani-ukrainci-u-punktah-timcasovih-rozmisen-misce-perebuвання-ci-novi-tabori.html>

References:

1. Herasymchuk, D. (N. d.) Cherez rosiisku ahresiiu porusheni absolutno vsi prava ukrainykykh ditei. *Ukrinform*. N. p. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3715651-prava-ditej-pid-cas-vijni.html>. [in Ukrainian].

2. Konventsiiia pro prava dytyny : Konventsiiia Orhanizatsii Ob'iednanykh Natsii vid 20.11.1989 r. : stanom na 16.11.2023 r. (1989; 2023) N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. [in Ukrainian].

3. Dodatkovyi protokol do Zhenevskykh konventsii vid 12 serpnia 1949 roku, shcho stousiatsia zakhystu zhertv mizhnarodnykh zbroinykh konfliktiv (Protokol I), vid 8 chervnia 1977 roku (ukr/ros) : Protokol Orhanizatsii Ob'iednanykh Natsii vid 08.06.1977 r. : stanom na 8 hrud. 2005 r. (1977; 2005) N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text. [in Ukrainian].

4. Pro okhoronu dytynstva : Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 r. № 2402-III, iz zmin. ta dop. (2001) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>. [in Ukrainian].

5. Poriadok nadannia statusu dytyny, yaka postrazhdala vnaslidok voiennykh dii ta zbroinykh konfliktiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.04.2017 r. № 268, iz

zmin. ta dop. (2017) (N. d.) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

6. Dity viiny : vebsait. (N. d.) N. p. URL : <https://childrenofwar.gov.ua>. [in Ukrainian].

7. Berezniak, V. S., Demycheva, A. V. (2023) Prava liudyny v umovakh shyrokomasshtabnoho zbroinoho konfliktu v Ukraini : analitychnyi ohliad. Dnipro : DDUVS. URL : <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/11491/1/%D1%83.pdf>. [in Ukrainian].

8. Bring Kids Back UA : vebsait. (N. d.) N. p. URL : <https://www.bringkidsback.org.ua/about>. [in English].

9. Parkhomenko, P. I. (2021) Diialnist Komitetu OON z prav dytyny : praktychnyi posibnyk. Chernihiv : Hromadska orhanizatsiia «MART». URL : [Diialnist-Komitetu-OON.pdf \(mart-ngo.org.ua\)](https://mart-ngo.org.ua). [in Ukrainian].

10. Safe Schools Declaration. Global Coalition to Protect Education from Attack. (N. d.) N. p. URL : https://protectingeducation.org/wp-content/uploads/documents/documents_safe_schools_declaration-final.pdf. [in English].

11. Plan zakhodiv shchodo realizatsii Deklaratsii pro bezpeku shkil : rozporiadzhennia Kabinet Ministriv Ukrainy vid 04.08.2021 r. № 898-r r. (2021) N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2021-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].

12. Bielievtseva, V. (2022) Pravovi zasady mizhnarodnoho zakhystu prav dytyny pid chas zbroinoho konfliktu. *Zakhyst prav ditei v umovakh viiny : zbirnyk materialiv kruhloho stolu do 110-richchia Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho uniwersytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, m. Vinnytsia, 17 travnia 2022 r. Vinnytsia- Zakhyst prav ditei v umovakh viiny: zbirnyk materialiv kruhloho stolu do 110-richchia Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho uniwersytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, m. Vinnytsia, March 17, 2022? 10-17. Vinnytsia.* [in Ukrainian].

13. Rosiiany verbiut ukrainskykh ditei ta zmushuiut yikh povidomliaty pro «minuvannia». (N. d.) *Slovo i dilo : analitychnyi portal - Word and deed: analytical portal.* N. p. URL : <https://www.slovidilo.ua/2023/11/11/novyna/suspilstvo/rosiiany-verbuyut-ukrayinskyx-ditej-ta-zmushuyut-yix-povidomlyaty-pro-minuvannya-ombudsmen>. [in Ukrainian].

14. Melnychuk, S. M. (2023) Mekhanizm zakhystu prav liudyny i hromadianyna: problemy funktsionuvannia. *Visnyk Luhanskoho navchalno-naukovoho instytutu imeni E.O. Didorenka - Bulletin of the Luhansk Educational and Scientific Institute named after E.O. Didorenko*, 4, 24–34. DOI : <https://doi.org/10.33766/2786-9156.104.24-34>. [in Ukrainian].

15. Deportovani ukraintsi u tak zvanykh «punktakh tymchasovykh rozmishchen» – mistse perebuвання chy novi tabory? (N. d.) *Ukrinform.* N. p. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3778720-deportovani-ukraintsi-u-punktah-timchasovih-rozmishchen-misce-perebuвання-ci-novi-tabori.html>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 25.04.2024

Malanchuk T., PhD in Law, Sumy State University, Sumy, Ukraine

PROTECTION OF CHILDREN IN WARTIME: PROBLEMS AND CHALLENGES FROM A HUMAN RIGHTS PERSPECTIVE

The article analyzes the problems and challenges faced by children of war in Ukraine from the perspective of international and national law. It is noted that children who find themselves in the midst of armed conflict face unprecedented difficulties and human rights violations and are a particularly vulnerable group in this context. The article provides a list

of the main international legal acts that form the basis for the protection of children in situations of armed conflict. The author focuses on the most widely recognized instrument on the rights of the child - the Convention on the Rights of the Child. It is emphasized that neither the status of a refugee or asylum seeker, stateless person, citizen of an unrecognized country, etc. can in any way limit the fundamental rights of the child. It is noted that national legislation is an important part of the legal system designed to protect children in conflict zones. It is noted that the first obligation that the UN Convention imposes on the state is to take care of abducted children, as such harm is multidimensional and continues every minute while they are still held hostage. It is emphasized that deportation is one of the grave crimes against humanity committed by the Russian Federation during the war in Ukraine. Russia systematically shells schools, kindergartens and other buildings that are civilian facilities for children. As a result, children and youth are deprived of the full and proper realization of their right to a decent education. Official materials are used to show the forced recruitment and use of children in hostilities. It is emphasized that children of war in Ukraine are victims of injustice and human rights violations. Therefore, it is necessary to make joint efforts to protect the rights of children in war, to conduct further research on the need to comply with international standards and to promote the restoration of children's rights in war.

Keywords: human rights, children's rights, Russian aggression, deportation, forced recruitment, war, international law.

DOI: 10.33766/2786-9156.106.1.39-52

УДК: 347.6

Перепьолкін С. М., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро, Україна)

e-mail: psm-13@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2914-5898>

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПРО ПІКЛУВАННЯ ТА УТРИМАННЯ У ВІДНОСИНАХ МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено аналізу визнаних Україною актів міжнародних організацій і чинних міжнародних договорів України, які разом із нормативно-правовими актами України складають сімейне законодавство України та містять правила поведінки, що стосуються обов'язків піклування та утримання у відносинах між батьками та дітьми. У процесі дослідження обґрунтовано думку з приводу недоречності отождошення міжнародних договорів та міжнародно-правових актів, різновидом яких є також різноманітні акти міжнародних організацій. Встановлено, що в текстах визнаних Україною актів міжнародних організацій та чинних багатосторонніх і двосторонніх міжнародних договорів України здебільшого приділяється увага обов'язкам батьків піклуватися та утримувати дітей, ніж навпаки. Виявлено, що в чинних міжнародних договорах України поряд із батьками та дітьми учасниками правовідносин піклування і утримання можуть бути й особи, які відповідають за них за